

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-63-80](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-63-80)
УДК 159.9

Колос Катерина Ростиславівна,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри комп'ютерних наук
Державного університету «Житомирська політехніка».

Житомир, Україна.

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1038-8569>

kolos@ztu.edu.ua

Дем'янчук Олена Олексіївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти», Житомирської обласної ради.

Житомир, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1845-9664>

demya.olena@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ МОДИФІКОВАНИХ ТАБЛИЦЬ ПОППЕЛЬРЕЙТЕРА ЯК ОДИН ІЗ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

Анотація. У цій статті розкрито психологічний аспект зорового гнозису, формування та розвиток вищих психічних процесів, та синдроми порушень цих процесів. Проаналізовано розроблені теоретичні аспекти й технології корекційно-розвивального навчання в сучасній науці й визначено ефективні шляхи удосконалення процесу навчання та корекції особистості із порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку. Розкрито психологічний аспект зорового гнозису, формування та розвитку вищих психічних процесів, та синдроми порушень цих процесів. Розглянуто переваги, спільні для діагностичної, корекційно-розвивальної та попереджувальної корекційно-розвивальної роботи які дає методика «Зашумлені фігури» Поппельрейтера. Окреслено контент та зміст даного процесу. Проаналізовано та рекомендовано на основі методики «Проби Поппельрейтера» використання модифікованих таблиць Поппельрейтера в практичній діяльності загальноосвітніх, спеціальних навчальних, реабілітаційних закладах корекційно-розвивального навчання для осіб із порушеннями когнітивних функцій та психомоторних якостей, з урахуванням об'єктивних параметрів зорового гнозису. Визначено та описано принципи, покладені в основу розробки діагностичної методики, яка виконує терапевтичну функцію: єдності діагностики і корекції; системності корекційних, профілактичних і розвивальних задач; пріоритетності корекції порушень; діяльнісний принцип корекції; урахування вікових, психологічних й індивідуальних особливостей;

комплексності методів психологічного впливу; опори на різні рівні організації психічних процесів; програмованого навчання зростання складності; урахування обсягу і ступеня різноманітності матеріалу; урахування емоційного забарвлення матеріалу.

Ключові слова: психокорекційна робота; зорова агнозія; діагностика; корекційно-розвивальна; попереджувально корекційно-розвивальна робота; психофізичний та мовленнєвий розвиток.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Всебічне реформування сучасної системи, що базується на засадах гуманізму та демократії, знайшло своє відображення в урядових документах і нормативно-правових актах, зокрема, Законі України «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», «Концепції 12-річної загальноосвітньої школи», «Державному стандарті спеціальної початкової освіти».

Вплив несприятливих екологічних, соціально-економічних, демографічних та інших негативних факторів сьогодення потребує фундаментальних досліджень, спрямованих на удосконалення навчально-виховної і корекційно-розвивальної роботи з особами, що мають особливі освітні потреби, оптимізації процесу їх особистісного становлення в суспільстві, що безпосередньо пов'язана з впровадженням інноваційних технологій у корекційно-педагогічний процес. Необхідність впровадження цих технологій в практичну діяльність загальноосвітніх та спеціальних навчальних, реабілітаційних закладах з патогенетично-орієнтованим корекційно-розвивальним навчанням осіб із порушеннями когнітивних функцій і психомоторних якостей, різним рівнем інтелектуального, мовленнєвого та фізичного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження ефективних методів корекційної роботи присвячені фундаментальні роботи українських вчених В. Бондаря, С. Миронової, Т. Сак, В. Синьова, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Фомічової, О. Хохліної, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін. У контексті спеціальної освіти ґрунтовно розроблено теоретичні аспекти й технології корекційно-розвивального навчання й визначено ефективні шляхи удосконалення процесу навчання та корекції особистості із порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку (І. Бех, В. Бондар, І. Єременко, С. Максименко, В. Синьов, Є. Соботович, О. Хохліна, В. Тарасун, Л. Фомічова, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.), визначено основні напрямки інтегрованого навчання дітей із обмеженими психофізичними можливостями (В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва та ін.). Поглиблення тенденції диференціації освіти, реалізація принципу варіативності дає змогу педагогічним колективам

спеціальних навчально-виховних закладів обирати і конструювати корекційно-педагогічний процес за будь-якими моделями, зокрема й авторськими. Завдяки цьому відбуваються суттєві позитивні змінами в теорії та практиці корекційної педагогіки: розроблення різних варіантів змісту освіти, використання можливості сучасної спеціальної дидактики у підвищенні ефективності освітніх структур; здійснення наукових пошуків і практичних обґрунтувань нових корекційно-педагогічних ідей та технологій. Наявність великої кількості різних технологій навчання, виховання та корекції у сучасній системі освіти, постійна розробка і впровадження інновацій роблять актуальним завдання їх змістовного аналізу. Педагогічні і психологічні дослідження порівняльної ефективності різних технологій навчання та корекції показують різну ефективність конкретних інноваційних підходів, що зумовлює необхідність комплексного психолого-педагогічного аналізу теорії і практики навчальних, виховних і корекційних технологій та визначення їх структурних компонентів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в окресленні можливостей використання модифікованих «Таблиці Поппельрейтера», як одну із інноваційних технологій, які дають можливість не тільки виявити патологію зорового сприймання, а коригувати та поліпшувати зорове сприймання, розвивати індивідуальність, оптимізувати пізнавальну діяльність та реалізовувати корекційно-розвивальну роботу в практичній діяльності загальноосвітніх, спеціальних навчальних, реабілітаційних закладах корекційно-розвивального навчання для осіб із порушеннями когнітивних функцій та психомоторних якостей, з урахуванням об'єктивних параметрів зорового гнозису.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- розкрити психологічний аспект зорового гнозису, формування та розвитку вищих психічних процесів, та синдрому порушень цих процесів;
- розглянути переваги, спільні для діагностичної, корекційно-розвивальної та попереджувальної корекційно-розвивальної роботи, які дає методика «Зашумлені фігури» Поппельрейтера, окреслити контент та зміст даного процесу;
- проаналізувати та виокремити рекомендації на основі методики «Проби Поппельрейтера» використання модифікованих таблиць Поппельрейтера в практичній діяльності загальноосвітніх, спеціальних навчальних, реабілітаційних закладах корекційно-розвивального навчання для осіб із порушеннями когнітивних функцій та психомоторних якостей, з урахуванням об'єктивних параметрів зорового гнозису;

- визначити та описати принципи, покладені в основу розробки діагностичної методики, яка виконує терапевтичну функцію.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Корекційно-розвивальна робота спрямована на покращення стану перцептивно-когнітивної функції та психомоторного розвитку у людей після інсульту, черепно-мозкових травм, посттравматичних синдромів, осіб із розладами спектру аутизму, інтелектуальною недостатністю та таких, що мають особливі освітні потреби.

Ознаки та симптоми когнітивних порушень у осіб із особливими освітніми потребами:

- порушення мовлення;
- порушенням емоційно-вольової сфери;
- порушенням моторної сфери;
- проблеми соціалізації.

Корекційно-розвивальна діяльність є підґрунтям для розв'язання актуальних проблем загальної та диференціальної психології, логопедії, практичних завдань спеціальної психології та педагогіки та спрямована на розвиток психомоторного і когнітивного розвитку особистості. Однак, досить багато найважливіших питань щодо методологічних підходів та подальшої розробки цього наукового напрямку, залишається невирішеними.

Актуальність даної методики визначається недостатнім рівнем висвітленості проблеми корекції порушень перцептивно-когнітивних функцій і психомоторного розвитку особистості з інтелектуальною недостатністю та порушеннями зорового гнозису.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні та практичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми у філософській, педагогічній та спеціальній літературі, синтез, узагальнення, порівняння, теоретико-структурне моделювання для уточнення та визначення понятійного апарату, окреслення основних положень досліджуваної проблеми й структурної корекції порушень перцептивно-когнітивних функцій і психомоторного розвитку особистості з інтелектуальною недостатністю та порушеннями зорового гнозису. Представлено досвід практики формування гностичних умінь під час різних форм навчальних занять.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Корекційно-розвивальна діяльність як основа покращення рівня перцептивно-когнітивного розвитку особистості

Досі в спеціальній психології та логопедії під час здійснення корекційно-розвивальної діяльності недостатньо враховувались об'єктивні параметри інтегральної оцінки психофізіологічного статусу особистості з обмеженими можливостями, а аналіз взаємозв'язку показників рівня розвитку перцептивно-когнітивних функцій і стану психомоторних якостей із врахуванням рівня сформованості зорового гнозису в особистості з порушеннями інтелектуального розвитку, не проводився взагалі.

Корекційно-розвивальна діяльність є необхідною та важливою для покращення рівня перцептивно-когнітивного розвитку особистості, оскільки пізнавальна діяльність особистості та розвиток наочно-образного мислення залежить від спроможності достеменного розпізнання ознак предметів та явищ навколишнього середовища, тобто від індивідуальних особливостей стану зорового сприймання.

Людина приходить у світ звуків та кольорів. Від самого народження ми пізнаємо цей світ з усіма його барвами та мелодіями, тим самим розвиваючись і збагачуючи свій духовний світ, отримуючи ті чи інші здібності. Усе розвивається в природі, усе розвивається в людині. Розвивати здібності – означає дедалі краще й краще виконувати якусь справу. Важливо не просто дивитися, спостерігати, а бачити, запам'ятовувати, уявляти, мислити; не просто слухати, а чути, розуміти, аналізувати, осмислювати, мати здатність повторити та щось доповнити. Усі здібності людини формуються в процесі пізнавальної діяльності. Пізнавальна діяльність – це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності.

Саме на рівні чуттів та абстрактного пізнання, відбуваються відображення реальності в людській свідомості. Чуттєве пізнання характеризується тим, що предмети і явища об'єктивного світу безпосередньо діють на органи чуття людини – її зір, слух, нюх, тактильні та інші аналізатори і відображуються у мозку. До цієї форми пізнання дійсності належать пізнавальні психічні процеси відчуття та сприймання. Враження, отримані за допомогою відчуттів і сприймань, несуть інформацію про зовнішні ознаки та властивості об'єктів, утворюючи чуттєвий досвід людини [1].

Абстрактне пізнання відбувається за участю процесів мислення та уяви. У розвиненому вигляді ці пізнавальні процеси властиві тільки людині, яка має свідомість і виявляє психічну активність у діяльності. Істотною особливістю мислення та уяви є опосередкований характер відображення ними дійсності, зумовлений використанням раніше здобутих знань, досвіду, міркуваннями, побудовою гіпотез тощо. Об'єктом пізнання у процесах мислення та уяви є

внутрішні, безпосередньо не дані у відчуттях властивості об'єктів, закономірності явищ і процесів [2].

Вчення про вищу нервову діяльність розкриває науково-природничі підвалини відчуттів. І. Сеченов та І. Павлов своїми дослідженнями показали, що відчуття – це своєрідні рефлекторні дії, фізіологічним підґрунтям яких є нервові процеси, що виникають у результаті впливу подразників на органи чуття, або аналізатори [3], [4].

Аналізатори – це органи організму, які аналізують навколишню дійсність і виокремлюють у ній ті чи інші різновиди енергії: зоровий аналізатор виокремлює світлову енергію, або коливання електромагнітних хвиль, слуховий – звуки, тобто коливання повітря, смаковий, нюховий – хімічні властивості речовин, шкірні – теплові, механічні властивості предметів та явищ, що спричинюють ті чи інші відчуття. У кожному аналізаторі є периферійна частина, або рецептор, тобто орган чуття, призначенням якого є виокремлення в навколишній дійсності світла, звуку, запаху, дотику, смаку [5].

Органічні порушення (вроджені або набуті) будь-якої частини аналізатора – периферійної, провідної або центральної – спричинюють або сліпоту, або глухоту, або втрату нюху, смаку тощо залежно від того, який аналізатор порушено. Якщо порушується лише центральна частина аналізатора, виникає нерозуміння почутого, побаченого, хоча відчуття світла чи звуку існує [5].

Якщо у процес пізнання буде задіяно якомога більше аналізаторів, тоді він буде більш глибоким та зрозумілим. Обґрунтування цьому дав К. Д. Ушинський, який писав: «Чим більше наших органів чуття бере участь у сприйманні якого-небудь враження або групи вражень, тим тривкіше лягають ці враження в нашу механічну, нервову пам'ять, вірніше зберігаються нею і легше потім згадуються» [6].

Види зорового гнозису

А. Кант писав, що: «Рука – це мозок, що вийшов на зовні» [7]. Цим він хотів довести саме те, що всі глибинні психологічні процеси, усвідомлені чи неусвідомлені, відображаються у положенні наших рук, жестикуляції, дрібних рухах пальців.

Кінцевий продукт пізнання дійсності – мовлення. Мовлення є носієм пізнаного й, водночас, знаряддям пізнання нового. На формування мовлення безпосередньо впливає стан перцептивно-когнітивної функції, а також сформованість зорового гнозису.

Зоровий гнозис – один з видів складного комплексу аналітико-синтетичних процесів, який характеризується здатністю впізнавання раніше бачених предметів, людей, їх візуальних якостей при збереженому зору.

Види зорового гнозису представлені на рисунку.

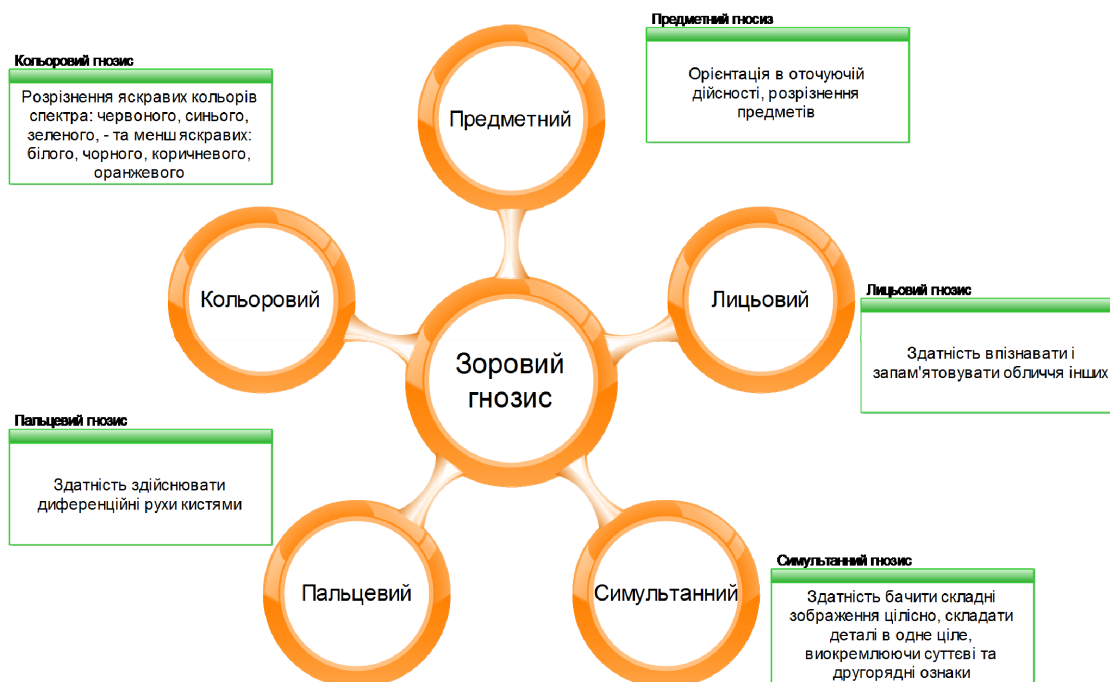

Рис. Види зорового гнозису

Кожен із видів зорового гнозису є ланкою зорового сприйняття, доповнює один одного, виконує важливу роль у формуванні особистості та має наступні характерні ознаки:

Предметний гнозис – орієнтація в оточуючій дійсності, розрізнення предметів. Формування предметного гнозису починається з впізнавання реальних предметів і реалістичних зображень. До двох років дитині цікаві ті зображення та іграшки, які максимально наближені до оригіналу. Спочатку необхідно засвоїти прості зорові об'єкти, виділити в них суттєві ознаки, співставити предмети між собою. Після двох років – стилізація – мультики, символічні за своєю суттю, потребують більш зрілого сприймання. Штриховані, тіньові, накладені, перекреслені зображення.

Кольоровий гнозис – розрізнення яскравих кольорів спектра: червоного, синього, зеленого, – та менш яскравих: білого, чорного, коричневого, оранжевого. Норма до 5 років – недотримання пропорцій, геометризація малюнка. 6–7 років – кольори та відтінки. Вміння дібрати відтінки до кольору – свідчення зрілості кольорового зорового гнозису, просування у мисленнєвій операції класифікації явищ. Неспівпадіння кольору – трава червона, небо – зелене. Використання кольору у дорослих картинах з художньо-психологічних позицій.

Лицьовий гнозис – розрізнення обличчя матері чи близької людини. Набувається здатність впізнавати і запам'ятовувати обличчя інших. Упродовж всього життя, ця здатність є головною.

Симультанний гнозис – здатність бачити складні зображення цілісно, складати деталі в одне ціле, відокремлюючи суттєві та другорядні ознаки. Сприймання сюжетних картин. Пов'язаний з розвитком мислення і є його важливим показником [5].

Пальцевий гнозис – здатність здійснювати диференційні рухи кистями. З 5–6 місяців дитина проявляє інтерес до гри з пальчиками. Поступово в неї з'являється усвідомлений вказівний жест.

Концептуальні (теоретичні) засади методики «Проба Поппельрейтера»

Однієї з найбільш відомих і широко використовуваних методик для вияву зорової агнозії є методика «Проба Поппельрейтера».

Вальтер Поппельрейтер одна з ключових фігур у психології Німеччини першої половини ХХ ст. Він є одним з основоположників клінічної психології та нейроофтальмології. Вчений є засновником нейропсихологічної реабілітації. Поппельрейтер займався проблемами індустріальної психотехніки, питаннями раціоналізації трудових процесів. Розроблена ним система відновлюваних вправ дозволяла пацієнтам з ураженнями головного мозку швидко відновити фізичне та психологічне здоров'я, повернутися до звичайного життя. Його роботи мають наукову цінність і на теперішній час. Психометричні тести В. Поппельрейтера використовуються в візуальній нейропсихології. Проба Поппельрейтера спрямована на розпізнавання контурних, перекреслених, накладених один на одного, перевернутих зображень. При суміщенні 3, 4, 5 контурів здорова людина бачить контури всіх об'єктів, хвора – плутанину ліній.

Зорове сприйняття предмета ускладнюється необхідністю абстрагуватися від сторонніх елементів, кожен з яких сам може ідентифікуватися як предмет.

Інструкція вільна, зазвичай звучить так: «Зараз ви побачите контури предметів, які накладені один на одного. Тут спеціально намалювали предмети, щоб вони налазили один на інший, і ваше завдання розібратися які предмети ви бачите».

Вважається, що при оптимальному виконанні випробовуваний повинен починати впізнання групи фігур з найбільшої фігури, а також випробовуваному годі було переходити до упізнання фігур іншої групи, якщо впізнання попередньої не завершено.

Крім класичного застосування для виявлення зорових агнозій в нейропсихологічній діагностиці, проба Поппельрейтера використовується також для діагностики деменції.

Вдало розроблена діагностична методика «Зашумлені фігури» Поппельрейтера дозволяє простежити стан сформованості певного процесу, функції, операції тощо на різних стадіях їхнього розвитку та в різних умовах. Більш того, якісно розроблена методика не лише виявляє порушення, але й допомагає з'ясувати його причину, ушкоджений психологічний механізм, який спричиняє порушення, та встановити місце виявленого порушення у структурі дефекту психофізичного розвитку. Саме така діагностика дозволяє ефективно здійснювати подальшу корекційну чи відновлювальну діяльність, націлити її не лише на мінімалізацію проявів симптомів, але й на усунення причин виявлених порушень, наблизити функціонування мовленнєвої системи до показників вікової норми, попередженню виникненню вторинних дефектів на наступних етапах розвитку особистості.

Діагностична методика має комплексний характер та спрямована на послідовне вивчення різних складників мовленнєвої діяльності з урахуванням послідовності їх розвитку в онтогенезі та їхньої взаємозалежності та взаємозумовленості, вона не лише дозволяє визначити актуальний рівень сформованості досліджуваного процесу чи функції, але й визначити місце порушення у загальній послідовній схемі розвитку й визначити шлях для подальшої корекції та розвитку мовленнєвої діяльності з урахуванням попередження можливих вторинних відхилень.

Саме у цьому аспекті діагностичні та терапевтичні методики мають спільні точки зору, що і надає можливість досліднику поєднати їх повністю або частково у якісно нову методику, яка буде виконуватися одночасно і для діагностики і (повністю чи частково) для корекційно-розвивальної роботи, що власне і відповідає загальній ідеї корекції перцептивно-когнітивного розвитку особистості з урахуванням об'єктивних параметрів зорового гнозису.

Найбільш очевидним принципом, який поєднує названі напрями психокорекційної роботи, безумовно є онтогенетичний, що базується на урахуванні закономірності та послідовності становлення і розвитку зорової та мовленнєвої діяльності людини в процесі онтогенезу. Використання цього принципу дозволяє виявляти порушення окремих компонентів зорової, мовленнєвої діяльності та психологічних механізмів мовлення на різних вікових етапах поступово, у міру їхнього формування. Отже, така методика дозволяє здійснювати моніторинг розвитку зорової та мовленнєвої функціональної системи (чи окремих її компонентів) з раннього віку і до моменту, коли функція є повністю сформованою. Така послідовність відображає загальний хід розвитку досліджуваного явища. Виявлення порушення на певному його етапі вказує точку, з якої подальший спонтанний розвиток є ускладненим або неможливим, та позначає напрям наступної корекційно-розвивальної роботи: від точки порушення до повноцінного

функціонування з максимально можливим наближенням до рівня його сформованості в нормі.

Психолінгвістичні принципи: урахування психолінгвістичної структури мовленнєвої діяльності та її психологічних механізмів. Використання цих принципів в логопедичній роботі, значно розширює поле діагностичного дослідження, оскільки спрямовує його від виявів проявів дефекту у зовнішньому мовленні до пошуку детермінант в самій структурі діяльності та її механізмах. Результати такої діагностики є вірогіднішими, більш диференційованими та точнішими, що, безумовно, впливає на якість подальшої корекційної діяльності.

Використання психолінгвістичного підходу має ще одну вагому перевагу. Він розкриває послідовність перебігу мовленнєвої діяльності у сукупності окремих дій та операцій: від виникнення мотиву діяльності до досягнення конкретного результату з одного боку, а з іншого – простежує закономірності формування мовленнєвої діяльності, її психологічних механізмів та складників у ході нормального та порушеного онтогенезу. Другий аспект зближує між собою психолінгвістичний та онтогенетичний принципи.

Нейролінгвістичні та нейропсихологічні принципи – урахування динамічної локалізації вищих психічних функцій, локалізації органічного ураження центральної нервової системи (ЦНС), міжаналізаторної взаємодії, пластичності ЦНС тощо. Ці принципи теж є спільними як для діагностичної, так і для корекційної діяльності. Саме вони створюють основу для розуміння нейропсихології та нейрофізіології процесів корекцій і відновлення мовленнєвої функціональної системи, що дозволяє якісно по-новому інтерпретувати результати діагностичного обстеження та вибудовувати зміст і методику корекційно-розвивальної роботи.

Отже, для виконання завдань діагностики та корекції методика «Зашумлені фігури» Поппельрейтера відповідають таким критеріям:

- репрезентація функції, яка діагностується та коригується в динаміці, що дає змогу використовувати методику на різних етапах розвитку функції у тому числі й для моніторингу стану її сформованості, корекції, розвитку та попередження вторинних відхилень;
- алгоритмізація методики, що з одного боку робить процедуру її проведення максимально чіткою і точною, з іншого – дозволяє повністю або частково забезпечити процедуру її проведення засобами ІКТ-технологій;
- надійний механізм інтерпретації отриманих результатів, що має бути закладений в саму методику. Досягнення цієї вимоги можливе через виважену логістику самої методики. Виконання цієї вимоги дасть можливість спростити роботу логопеда, а за потреби повністю чи частково автоматизувати аналіз результатів діагностичної та корекційної роботи засобами ІКТ-технологій.

• чітко визначені вимоги до обладнання та мовного матеріалу, а також передбачена можливість їх варіативного використання відповідно до індивідуальних та вікових особливостей осіб з порушеннями мовленнєвого розвитку. Саме це дозволить використовувати дану методику максимально коректно в різних умовах та на різних етапах формування мовленнєвої функціональної системи.

Концепт методики «Зашумлені фігури» Поппельрейтера представлено у таблиці).

Таблиця

Концепт методики «Зашумлені фігури» Поппельрейтера

Принципи побудови методики		Характеристики методики		
Назва принципу	Детермінанти принципу	Змістовність	Варіативність	Аналітичність
Психологічний	Послідовність формування мовленнєвої дисфункції, закономірності формування мовленнєвої дисфункції	Послідовність завдань, гнучкість методики щодо віку	Варіативність психологічної структури завдань відповідно до віку	Логістика методики
Психолінгвістичний	Операційний склад мовленнєвої дисфункції, діяльнісний підхід, психологічні механізми мовлення	Комплексність методики, алгоритмізація методики, послідовність завдань, змістове наповнення завдань	Варіативність мовного матеріалу та обладнання відповідно до індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку дітей	Логістика методики
Нейропсихологічний, нейролінгвістичний	Урахування динамічної локалізації відхилень пізнавальної функції, урахування локалізації органічного ураження, взаємозв'язок мовленнєвих і немовленнєвих порушень, патологічні механізми мовлення у осіб з порушенням мовленнєвого розвитку	Комплексність методики, змістове наповнення завдань	Варіативність психологічної структури завдань відповідно до структури дефекту	Інтерпретація результатів

Розглянемо переваги, спільні для діагностичної, корекційно-розвивальної та попереджувальної корекційно-розвивальної діяльності за методикою «Зашумлені фігури» Поппельрейтера.

Однією з очевидних переваг є універсальність зазначеної методики, що є наслідком використання вказаних вище принципів, спільних для діагностичної, корекційно-розвивальної та попереджувальної корекційно-розвивальної роботи: онтогенетичного, психолінгвістичного, нейролінгвістичного, нейропсихологічного. Саме ними визначається покладена в дану методику універсальна закономірність формування мовленнєвої функціональної системи, що є спільною, як для нормального, так і для порушеного розвитку.

Наступна перевага – це гнучкість даної методики, що дозволяє адаптувати її до потреб діагностики та корекції мовленнєвої діяльності особистості різного віку та з різною мовленнєвою патологією. Така гнучкість досягається за рахунок розробки методики з урахуванням послідовностей і закономірностей розвитку досліджуваних явищ в онтогенезі, їхньої ієрархічної взаємозалежності та взаємозумовленості. Важливою є можливість варіативної зміни (відповідно до віку та стану мовленнєвого розвитку особистості) використовуваного мовного матеріалу й обладнання. Саме це робить методику персоніфікованою, такою, що максимально враховує індивідуальні особливості розвитку особи з порушеннями мовлення. Досить вагомою перевагою є те, що методика «Зашумлені фігури» Поппельрейтера не лише спрямована на виявлення порушення, але й дозволяє з'ясувати його психологічну причину, а також окреслити зміст і послідовність подальшої логопедичної діяльності. Такий ефект досягається шляхом використання системи взаємопов'язаних завдань, що відображають закономірність розвитку мовленнєвої функціональної системи, її складників і механізмів в онтогенезі, а отже, визначають і послідовність їх корекції, розвитку та попередження вторинних відхилень.

Зазначена послідовність відкриває ще одну перевагу: подані в системі з чіткою регламентацією порядку та характеру їх виконання діагностичні завдання дають значно більше інформації, ніж наведені окремо. А це означає, що вірогідність і точність отриманих результатів буде значно вищою, ніж при використанні традиційних методик. Більш того, частину логістичних завдань, пов'язаних з інтерпретацією результатів діагностики така методика «бере на себе», скорочуючи також і час, необхідний для її проведення та інтерпретації отриманих результатів.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

З огляду на вище викладене, робимо висновок, зазначена методика «Таблиці Поппельрейтера» є одним із видів наочності, які дають можливість

виявити патологію зорового сприймання, а адаптовані та модифіковані таблиці використовуються як одна з інноваційних технологій, які дають можливість коригувати та поліпшувати зорове сприймання, розвивати індивідуальність, оптимізувати пізнавальну діяльність та реалізовувати наступну корекційно-розвивальну роботу. Дана стаття мала на меті окреслити можливості та переваги використання таких принципів:

1. *Єдності діагностики і корекції*: здійснення комплексного діагностичного обстеження, дозволяє виявити характер та інтенсивність труднощів розвитку психічних процесів, зробити висновки про їхні можливі причини і на підставі цього можливість побудувати системність корекційних та розвивальних задач трьох рівнів:

- колекційного – виправлення відхилень, труднощів і порушень розвитку;
- профілактичного – попередження відхилень і труднощів у розвитку;
- розвивального – оптимізація, стимулювання, збагачення змісту розвитку;

2. *Системності корекційних, профілактичних і розвивальних задач*: методика дає можливість спрямувати роботу на корекцію відхилень в розвитку, на їхнє попередження, але і на створення сприятливих умов для найповнішої реалізації потенційних можливостей гармонійного розвитку особистості.

3. *Пріоритетності корекції порушень*: методика дозволяє побудувати корекційну роботу по принципу каузального типу – усунення причин труднощів і відхилень у розвитку.

4. *Діяльнісний принцип корекції*: дає можливість визначити тактику проведення корекційної роботи через організацію активної діяльності, у ході якої створюється необхідна основа для позитивних зрушень у розвитку особистості.

5. *Урахування вікових, психологічних й індивідуальних особливостей*: можливість узгодження вимоги відповідності психічного й особистісного розвитку відповідно віковій нормі і визнання факту унікальності і неповторності конкретної особистості.

6. *Комплексності методів психологічного впливу*: дає можливість використання всього розмаїття методів, технік і прийомів з арсеналу практичної психології. Активного залучення найближчого соціального оточення до участі в корекційній роботі.

7. *Опори на різні рівні організації психічних процесів*: дає можливість спираючись на більш розвинуті психічні процеси і використання методів корекції, що активізують інтелектуальний і перцептивний розвиток.

8. *Програмованого навчання*: дає можливість скласти ряду послідовних операцій, виконання яких необхідно здійснювати спочатку з фахівцем, а потім самостійно, що приводить до формування необхідних умінь і дій.

9. *Зростання складності*: дає можливість розробити завдання від простого до складного. Це дозволяє підтримувати інтерес до корекційної роботи і дає можливість відчувати радість подолання.

10. *Урахування обсягу і ступеня різноманітності матеріалу*: дає можливість переходити до нового матеріалу тільки після відносної сформованості того чи іншого уміння. Урізноманітнювати матеріал і збільшувати його обсяг поступово.

11. *Урахування емоційного забарвлення матеріалу*: дає можливість розробити ігри, заняття, вправи, які будуть створювати сприятливе емоційне тло, стимулювали позитивні емоції.

Саме ця єдність перерахованих принципів може забезпечити успіх і ефективність корекційно-розвивальної роботи та дає можливість коригувати та поліпшувати зорове сприймання та реалізовувати наступні корекційно-розвивальні завдання:

1. Формування зв'язного мовлення.
2. Формування граматичних категорій.
3. Формування фонематичного сприйняття.
4. Розвиток навички читання.
5. Деференціація звуків у слова.
6. Автоматизація звуків у словах.
7. Подолання дисграфії.
8. Формування графо-моторних навичок.
9. Розвиток сенсорних навичок.
10. Збагачення словника.

Для здійснення корекційних впливів методика «Таблиці Поппельрейтера» дає змогу створення і реалізації певної моделі корекції: загальної, типової, індивідуальної.

Загальна модель корекції – система умов оптимального вікового розвитку особистості в цілому – передбачає розширення, поглиблення, уточнення уявлень про навколишній світ, про людей, суспільні події, про зв'язки і відносини між ними; використання різних видів діяльності для розвитку мислення, що аналізує сприйняття, спостережливості тощо; такий характер проведення занять, що щадить, враховує стан здоров'я (особливо у осіб, які пережили посттравматичний стрес, які перебувають у несприятливих умовах розвитку). Необхідно оптимально розподіляти навантаження упродовж заняття, дня, тижня, року, вести контроль та облік стану людини.

Типова модель корекції базується на організації практичних дій на різних основах. Спрямована на оволодіння різними компонентами дій і поетапне формування різних дій.

Індивідуальна модель корекції містить у собі визначення індивідуальної характеристики психічного розвитку, інтересів, навчання, проблем; виявлення ведучих видів діяльності, особливостей функціонування мислення, визначення рівня розвитку різних дій; складання програми індивідуального розвитку з опорою на більш сформовані сторони, дії ведучої системи для здійснення переносу отриманих знань у нові види діяльності та сфери життя.

Також використання таблиць Поппельрейтера вимагає від виконавця певного рівня спостережливості:

- не тільки дивитися, а й придивлятися;
- не тільки слухати, а й прислухатися;
- помічати не лише яскраве, велике, рухливе, а й малопомітне;
- спостерігати одне й те саме у різних умовах.

Тому **перспективою наших подальших досліджень** вбачаємо в активному використуванні зазначеної таблиці у ігровій формі для закріплення узагальнюючого поняття, сприяння розвитку сенсорних навичок (форми, величини, кольору), формування фонематичного сприймання, граматичної категорії, проведенню диференціації, а також розвивати зв'язне мовлення.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] С. П. Щерба, В. К. Щедрін, і О. А. Заглада, *Філософія: навч. посіб.* Київ, Україна: МАУП, 2004, 216 с.
- [2] В. С. Лозниця, *Основи психології та педагогіки: навч. посіб.* Київ, Україна: КНЕУ, 2001, 288 с.
- [3] И. М. Сеченов, *Избранные произведения: Физиология и психология*, Т. 1. Х. С. Коштянец, Ред. и послесл. Москва, Россия: Изд-во Академии Наук СССР, 1952, 774 с.
- [4] И. П. Павлов *Мозг и психика*. М. Г. Ярошевский, Ред. Москва, Россия: Издательство «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996, 320 с.
- [5] Е. Ю. Балашова, М. С. Ковязина, *Нейропсихологическая диагностика в вопросах и ответах: учебник*. Москва, Россия: Генезис, 2012, 240 с.
- [6] О. М. Степанов, М. М. Фіцула, *Основи психології і педагогіки*. Київ, Україна: Академвидав., 2006, 520 с.
- [7] І. Кант, *Критика чистого розуму*. І. Бурковський; пер. з нім. та приміт. Київ, Україна: Юніверс, 2000, 504 с.

USE MODIFIED POPPELLER'S TABLES AS ONE OF THE INNOVATIVE CORRECTION WORKING METHODS

Kateryna Kolos,

Doctor of Pedagogical Sciences (IT in Education), Professor
Zhytomyr Polytechnic State University, Department of Computer Sciences.
Zhytomyr, Ukraine.
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1038-8569>
kolos@ztu.edu.ua

Elena Demianchuk,

Candidate of pedagogical sciences, Senior Lecturer in Psychology
Municipal Institution «Zhytomyr Regional Institute
Postgraduate Teacher Education», Zhytomyr Regional Council.
Zhytomyr, Ukraine.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1845-9664>
demya.olena@gmail.com

Abstract. This article describes the psychological aspect of visual gnosis, the formation and development of higher mental processes, and the syndromes of disorders of these processes. Theoretical aspects and technologies of correction-developmental training in modern science are analyzed and effective ways of improving the process of learning and correction of personality with disorders of psychophysical and speech development are determined. The psychological aspect of visual gnosis, formation and development of higher mental processes, and syndromes of disorders of these processes are revealed. The advantages common to the Poppeliter's «Noisy Figures» technique for diagnostic, correction-developmental and preventive correction-development work are considered. The content and content of this process are outlined. The use of modified Poppeliter tables in the practical activity of general, special educational, rehabilitation establishments of corrective-developmental training for persons with disorders of cognitive functions and psycho-emotional disorders, with the help of. The principles underlying the development of a diagnostic technique that performs a therapeutic function are identified and described: the unity of diagnosis and correction; systematic corrective, preventive and developmental tasks; priority of correction of violations; the activity principle of correction; taking into account age, psychological and individual characteristics; complexity of methods of psychological influence; support at different levels of organization of mental processes; programmed learning of increasing complexity; taking into account the volume and extent of material diversity; taking into account the emotional color of the material.

Keywords: psycho-correction work; visual agnosia; diagnostics; correction and development; preventive corrective-development work; psychophysical and speech development.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОДИФИЦИРОВАННЫХ ТАБЛИЦ ПОППЕЛЬРЕЙТЕРА КАК ОДИН ИЗ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ

Колос Екатерина Ростиславовна,

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры компьютерных наук,
Государственного университета «Житомирская политехника».
Житомир, Украина.

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1038-8569>
kolos@ztu.edu.ua

Демьянчук Елена Алексеевна,

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры психологии
Комунальное заведение «Житомирский областной институт
последипломного педагогического образования»,
Житомирского областного совета.

Житомир, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1845-9664>
demya.olena@gmail.com

Аннотация. В этой статье раскрыто психологический аспект зрительного гнозиса, формирование и развитие высших психических процессов, и синдромы нарушений этих процессов. Проанализированы разработанные теоретические аспекты и технологии коррекционно-развивающего обучения в современной науке и определены эффективные пути совершенствования процесса обучения и коррекции личности с нарушениями психофизического и речевого развития. Раскрыто психологический аспект зрительного гнозиса, формирования и развития высших психических процессов, и синдромы нарушений этих процессов. Рассмотрены преимущества, общие для диагностической, коррекционно-развивающей и предупредительной коррекционно-развивающей работы, которые дает методика «Зашумленные фигуры» Поппельрейтера. Определены контент и содержание данного процесса. Проанализированы и рекомендовано на основе методики «Опыты Поппельрейтера» использования модифицированных таблиц Поппельрейтера в практической деятельности общеобразовательных, специальных учебных, реабилитационных учреждениях коррекционно-развивающего обучения для лиц с нарушениями когнитивных функций и психомоторных качеств, с учетом объективных

параметров зрительного гнозиса. Определены и описаны принципы, положенные в основу разработки диагностической методики, выполняет терапевтическую функцию: единства диагностики и коррекции системности коррекционных, профилактических и развивающих задач; приоритетности коррекции нарушений; деятельностный принцип коррекции учета возрастных, психологических и индивидуальных особенностей; комплексности методов психологического воздействия; опоры на разные уровни организации психических процессов; программированного обучения роста сложности; учета объема и степени разнообразия материала; учета эмоциональной окраски материала.

Ключевые слова: психокоррекционная работа; зрительная агнозия; диагностика; коррекционно-развивающая; предупредительно коррекционно-развивающая работа; психофизическое и речевое развитие.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] S. P. Shcherba, V. K. Shchedrin, and O. A. Zahlada, Philosophy: a textbook. Kyiv, Ukraine: MAUP, 2004, 216 p.
- [2] V. S. Loznytsia, Fundamentals of Psychology and Pedagogy: a textbook. Kiev, Ukraine: KNEU, 2001, 288 p.
- [3] I. M. Sechenov, Selected Works: Physiology and Psychology, Vol. 1. H. S. Koshtoyanec, Ed. and afterwards. Moscow, Russia: Publisher of the USSR Academy of Sciences, 1952, 774 p.
- [4] I. P. Pavlov, Brain and Psyche. M. G. Yaroshevskij, Ed. Moscow, Russia: Institute of Practical Psychology; Voronezh: MODEC NGO, 1996, 320 p.
- [5] E. Yu. Balashova, M. S. Kovyazina, Neuropsychological diagnostics in questions and answers: a textbook. Moscow, Russia: Genezis, 2012, 240 p.
- [6] O. M. Stepanov, M. M. Fitsula, Fundamentals of Psychology and Pedagogy. Kyiv, Ukraine: Akademydav, 2006, 520 p.
- [7] I. Kant, Critique of Pure Reason. I. Burkovskiy, translated from German and note. Kyiv, Ukraine: University, 2000, 504 p.

*Стаття надійшла до редакції
06 квітня 2020 року*